

gemeinsam
together
ensemble
wspólnie
вместе

gemeinsam
Der Jahrestag der Befreiung aus Sicht von „Jugend für Dora“
togehter
The anniversary of liberation from Youth for Dora's point of view
ensemble
La commémoration de la libération vu par «Jugend für Dora»
wspólnie
Uroczystości rocznicowe wyzwolenia w oczach Stowarzyszenia „Jugend für Dora“
вместе
Годовщина освобождения глазами кружка «Молодежь в память Дора-Миттельбау»

11.4.

Gemeinsam Der Jahrestag der Befreiung aus Sicht von „Jugend für Dora“

Am 11. April 1945 erreichten amerikanische Truppen die thüringische Stadt Nordhausen und befreiten das Konzentrationslager Mittelbau-Dora. Alljährlich wird dieses besonderen Tages im Rahmen offizieller Gedenkveranstaltungen gedacht und an das Leid und die Qualen tausender KZ-Häftlinge erinnert. Um auch jüngere Generationen für die Geschichte dieses Ortes zu sensibilisieren, regte der KZ-Überlebende und damalige Generalsekretär des Eurokomitees, Jacques Brun, anlässlich des 50. Jahrestages der Befreiung die Gründung einer Vereinigung junger Menschen an, welche die Erinnerung an die Verbrechen bewahrt. Interessierte Jugendliche aus der Region riefen daraufhin den gemeinnützigen Verein „Jugend für Dora“ ins Leben.

Seit fast zwanzig Jahren bemüht sich der international agierende Jugendverein mittlerweile um eine kritische Auseinandersetzung mit dem Nationalsozialismus und insbesondere der Geschichte Mittelbau-Doras. In diesem Sinne organisiert der Verein Lesungen, Vorträge, Filmvorführungen, Studienfahrten, Seminare und Workcamps, führt Interviews mit Überlebenden, pflegt und markiert Außenlagerstandorte und erstellt Informationsmaterialien.

Albert van Dijk mit Francesca, 63. Jahrestag
(KZ-Gedenkstätte Mittelbau-Dora)

Ein weiteres zentrales Aufgabenfeld ist die Mitwirkung an den Jahrestagen der Befreiung. Die Betreuung der Überlebenden und ihrer Angehörigen während der alljährlichen Gedenkfeierlichkeiten stellt seit der Gründung des Vereins einen elementaren Bestandteil der Arbeit dar. Die vielen Gespräche, wiederholten Treffen und die daraus erwachsenen langjährigen Freundschaften mit ehemaligen Häftlingen prägen von Anbeginn die Entwicklung des Vereins maßgeblich und nachhaltig. Dieser Bildband soll einen kleinen Eindruck vermitteln, wie viel die Jahrestage und vor allem die Begegnungen und Gespräche mit den Überlebenden für „Jugend für Dora“ – für uns – bedeuten.

Jacques Brun und Jean Mialet,
55. Jahrestag (JfD)

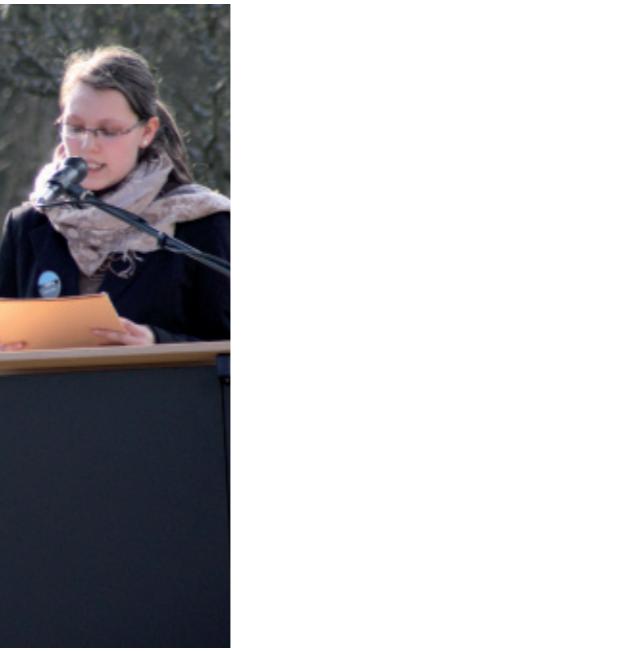
Togehter

The anniversary of liberation from Youth for Dora's point of view

On the 11th of April 1945, American troops reached the Thuringian town Nordhausen and liberated the concentration camp Mittelbau Dora. Every year this unique day gets commemorated by official commemoration ceremonies and the suffering and the pain of thousands of concentration camp prisoners is remembered. In order to also make younger generations more aware of the history of this place on the occasion of the 50th anniversary of the liberation, the survivor of the concentration camp and general secretary of the Eurocomission at that times, Jaques Brun, encouraged the foundation of a union of young people who conserve the memory on the misdoing. Interested adolescents consequently brought the charitable association "Youth for Dora" into being.

For almost twenty years now the international operating association makes an effort for a critical examination with National Socialism and especially the history of Mittelbau Dora. To this end the association organizes readings, movie screenings, field excursions, seminars and Workcamps, organises interviews with survivors, administers and marks positions of satellite camps and compiles information material.

Another central scope of duties is the contribution in the anniversaries of the liberation. The assistance of former prisoners and their relatives during the annual commemorative ceremonies has been an elementary part of it's work since the foundation of the association. The many conversations, repeated encounters and the friendships with former prisoners, which grow from this, display the development of the association from the beginning onwards as significant and sustainable. This illustrated book should give a small impression of how much the anniversaries and especially the encounters and conversations with the former prisoners meant to "Youth for Dora" – for us.

Dorothea und Jenny, 64. Jahrestag (JfD)

Ensemble

Le jour de la commémoration de la libération vu par la « Jeunesse pour Dora »

Le 11 avril 1945, les troupes américaines atteignirent la ville de Nordhausen en Thuringe et libérèrent le camp de concentration de Mittelbau-Dora. Chaque année, ce jour particulier est commémoré dans le cadre de cérémonies officielles du souvenir, tout en se souvenant de la souffrance et des sévices des milliers de prisonniers des camps de concentration. Afin de sensibiliser également les générations plus jeunes à l'histoire de ce lieu, Jacques Brun, survivant des camps et alors secrétaire général du comité européen, incita à la création d'une association de jeunes lors du 50ème anniversaire de la libération, pour que celle-ci préserve le souvenir des crimes commis. Des jeunes de la région intéressés par ce projet fondèrent donc l'association d'intérêt public « Jeunesse pour Dora ».

Depuis près de 20 ans, cette association de jeunes agissant au niveau international s'efforce d'établir un questionnement critique du national-socialisme et, en particulier, de l'histoire de Mittelbau-Dora. L'association organise donc des lectures, des conférences, des projections de films, des voyages d'étude, des séminaires et des camps d'été, mène des interviews avec les survivants, entretient les camps satellites tout en y mettant des plaques explicatives, et édite également du matériel d'information.

Jozef Huybrechts mit Lisa und Tobias,
65. Jahrestag (KZ- Gedenkstätte Mittelbau-Dora)

Wspólnie

Uroczystości rocznicowe widziane oczami Stowarzyszenia „Jugend für Dora”

11 kwietnia 1945 roku wojska amerykańskie dotarły do Nordhausen i wyzwoliły obóz koncentracyjny Mittelbau-Dora. Ten szczególny dzień zostaje rokrocznie upamiętniany w ramach oficjalnych uroczystości, które przypominają o cierpieniu i męczarniach tysięcy więźniów obozu koncentracyjnego. Aby uwrażliwić także młode pokolenia na historię tego miejsca, Jacques Brun – były więzień oraz ówczesny sekretarz generalny europejskiego komitetu byłych więźniów (Komitee Dora, Ellrich, Harzungen et Kommandos „Pour la Mémoire”) – zainicjował stworzenie stowarzyszenia młodych z okazji 50. rocznicy wyzwolenia. Stowarzyszenie to miało przyczynić się do zachowania pamięci o poczynionych zbrodniach. Zainteresowana realizacją pomysłu młodzież z okolic Nordhausen powołała do życia Stowarzyszenie „Jugend für Dora”.

Niemalże już od dwudziestu lat działające na arenie międzynarodowej Stowarzyszenie młodzieżowe stara się o bardziej krytyczne spojrzenie na wydarzenia z okresu narodowego socjalizmu, a w szczególności na historię Mittelbau-Dory. Zgodnie z tą myślą Stowarzyszenie organizuje wieczory autorskie, wykłady, pokazy filmowe, wyjazdy studyjne, seminaria oraz obozy historyczne, przeprowadza wywiady z ocalałymi, dba i oznacza miejsca poza terenem głównego obozu, a także wydaje broszury oraz materiały informacyjne.

Kolejnym zadaniem, jakie wyznaczyło sobie Stowarzyszenie, jest współpraca z Miejscem Pamięci przy organizacji uroczystości rocznicowych. Asystowanie ocalonym oraz ich krewnym podczas corocznych uroczystości to od początku istnienia jedno z podstawowych

zadań, jakie powzięło sobie Stowarzyszenie. Już od założenia rozwój Stowarzyszenia kształtuje liczne rozmowy oraz ponowne spotkania z byłymi więźniami, które zapoczątkowały także długotrwałe przyjaźnie. Niniejsza broszura ma chociaż w małym stopniu przekazać jak wielkie znaczenie mają dla nas – dla członków Stowarzyszenia Jugend für Dora – dni uroczystości rocznicowych, a przede wszystkim spotkania oraz rozmowy z ocalałymi.

Brita und Anke, 65. Jahrestag (JfD)

ВМЕСТЕ

Годовщина освобождения глазами кружка «Молодежь в память Дора-Миттельбау»

11 апреля 1945 года американские войска вошли в город Нордхаузен в Тюрингии и освободили концентрационный лагерь Дора-Миттельбау. Эта дата ежегодно отмечается в рамках официальных мероприятий, призванных напомнить о страданиях тысяч узников концлагеря. В связи с пятидесятилетием освобождения Жак Брун, бывший узник концлагеря и на тот момент генеральный секретарь Еврокомиссии, подал идею создания молодежного объединения, целью которого стало бы сохранение памяти о совершенных преступлениях и передачи ее следующим поколениям. В ответ на его призыв активные молодые люди – жители региона основали кружок «Молодежь в память Дора-Миттельбау».

С тех пор, то есть уже почти двадцать лет международный молодежный кружок занимается критическим анализом национал-социализма, в первую очередь историей лагеря «Дора-Миттельбау». В рамках этой работы кружок организует лекции, доклады, кинопоказы, учебные поездки, семинары и рабочие группы, берет интервью у бывших узников, осуществляет уход за внешними сооружениями и устанавливает на них памятные доски, обеспечивает информационные материалы.

Еще одно важное поле деятельности – содействие в организации годовщин освобождения. С момента основания кружка неотъемлемую часть его деятельности составляет сопровождение бывших узников и членов их семей во время ежегодных памятных торжеств. Многочисленные беседы, многократные встречи и складывающиеся таким образом длительные дружеские отношения с бывшими узниками заложили фундамент его деятельности на долгие годы. Мы бы хотели, чтобы этот фотоальбом показал, как много значат для кружка «Молодежь в память Дора-Миттельбау» - для нас – памятные годовщины, в первую очередь встречи и беседы с бывшими узниками.

Ewald Hanstein mit Inga und Franziska, 52. Jahrestag (JfD)

Marian Jakubowicz mit Ansgar,
67. Jahrestag (KZ-Gedenkstätte
Mittelbau-Dora)

Louis Garnier, Eugene
Black, Jozef Huybrechts und
Mieczysław Ścieżyński
65. Jahrestag (Gilens)

Ich habe am 60. Jahrestag der Befreiung teilgenommen. Meine Gedanken in Vorbereitung auf den Tag waren gemischt: Wie wird es sein, zusammen mit ehemaligen Häftlingen zurückzukehren an die Orte ihres Leidens? Wie werden sie reagieren? Wie werde ich reagieren? Wie verhalte ich mich?

Gefühle wie unbeschreiblicher Respekt, Trauer, Wut und Dankbarkeit haben mich während des Tages begleitet. Unbeschreiblicher Respekt gegenüber den ehemaligen Häftlingen, Trauer über die Opfer und das Leid, Wut über die damaligen Taten und die Geschehnisse in der Gegenwart. Am Ende des Tages war ich vor allem dankbar. Dankbar, dass ich an dem Jahrestag teilnehmen konnte. Dankbar, dass ich mit ehemaligen Häftlingen ins Gespräch kommen konnte. Dankbar, dass die Erinnerung durch Tage wie diese aufrechterhalten wird.

Franziska

65. Jahrestag (Gilens)

I took part in the 60th anniversary of the liberation. My thoughts during the preparation for this day were mixed: What would it be like to return together with former prisoners to the locations of their suffering? How would they react? How would I react? How do I behave?

Feelings like indescribable respect, grief, rage and gratitude were present during the day. Indescribable respect towards the former prisoners, grief for the victims and the suffering, rage against the depravations in the past and the incidents at present. At the end of the day I was most of all grateful: Grateful, that I could participate in the anniversary. Grateful, that I could get into conversation with the former prisoners. Grateful, that the memory is kept alive through days like this.

Franziska

J'ai participé au 60ème anniversaire de la libération. En préparation à ce jour, mes pensées étaient mitigées : Comment est-ce que cela se passera de retourner avec les anciens détenus sur les lieux de leur souffrance ? Comment réagiront-ils ? Comment réagirai-je ? Comment dois-je me comporter ?

Des sentiments comme un respect inexprimable, la douleur, la colère et la gratitude m'accompagnèrent toute la journée. Un respect inexprimable aux anciens détenus, la douleur face aux victimes et leur souffrance, la colère face aux actes et aux événements du présent. À la fin de la journée, j'étais surtout reconnaissante. Reconnaissante du fait que j'ai pu participer à cette commémoration. Reconnaissante du fait que j'ai pu parler avec des anciens détenus. Reconnaissante du fait que la mémoire sera conservée par des jours comme celui-là.

Franziska

Wzięłam udział w 60. uroczystości rocznicowej. Miałam mieszane uczucia podczas przygotowań na te dni: co to znaczy, razem z byłymi więźniami wrócić w owe dni w miejsca ich cierpienia? Jak oni zareagują? Jak ja zareaguję? Jak się zachowam? Towarzyszyło mi uczucie nieopisanego szacunku, smutku, złości i wdzięczności w trakcie dni uroczystości rocznicowych. Nieopisany szacunek wobec byłych więźniów, smutek z powodu ofiar i cierpienia, złość w stosunku do byłych działań i aktualnych wydarzeń. Na koniec dnia byłam przede wszystkim wdzięczna. Wdzięczna za to, że mogłam wziąć udział w uroczystości rocznicowej. Wdzięczna, że mogłam rozmawiać z byłymi więźniami. Wdzięczna za to, że dni takie jak te przyczyniają się do zachowania pamięci.

Franziska

Я принимала участие в 60-летии Освобождения. При подготовке к нему мысли мои мешались. Как это будет, когда вместе с бывшими заключенными мы вернемся в места их прежних страданий? Как отреагируют они? Как буду реагировать я сама? Как я себя поведу?

Почтение, которое трудно передать, скорбь, гнев и благодарность сопровождали меня в этот день. Почтение – к бывшим узникам, скорбь – о жертвах, а страдание, гнев – по отношению к преступлениям прошлого и настоящего. В конце дня меня переполняла в первую очередь благодарность. За возможность участия в годовщине. За возможность бедовать с бывшими узниками. За то, что благодаря именно таким дням сохраняется память.

Франциска

Jiri Vavrein, 53. Jahrestag (JfD)

Wladimir Stephanowitsch
Koschan, 65. Jahrestag (JfD)

Louis Garnier und Jens-Christian
Wagner, 67. Jahrestag (Brion)

April 1998. Es ist der erste Jahrestag, an dem ich teilnehme. Auf dem Krematoriumsvorplatz hat sich bereits eine Menschenmenge versammelt. Noch kenne ich den Ablauf nicht, weiß nicht, was passieren wird. Ich werde gebeten, einen der Kränze zu tragen. Es ist still und ich bin mir der Feierlichkeit dieses Augenblicks wohl bewusst.

Heute sind mir diese Zeremonien nicht weniger wichtig und ich hoffe, dass sie noch lange erhalten bleiben. Gleichzeitig weiß ich, dass es längst keiner Blumen und Kränze mehr bedarf, um mir die leidvolle Geschichte dieses Ortes in Erinnerung zu rufen. Es waren vor allem die Begegnungen mit den Überlebenden zu den Jahrestagen und ihre Erzählungen, welche einen solch tiefen Eindruck hinterlassen haben, dass mich dieser Teil unserer Vergangenheit immer begleiten wird.

Carmen

April 1998. It is the first anniversary which I participate in. On the yard of the crematory a crowd already gathered together. Yet I don't know the course of events, don't know what will happen. I get asked to carry one of the chaplets. It is silent and I am well aware of the ceremoniousness of the moment.

Today this ceremonies are not less important for me and I hope that they will be still received for a long time. At the same time I know that it needs no more flowers and chaplets to remind me of the woebegone history of this place. It was most of all the encounters with the former prisoners at the anniversaries and their stories that left such a deep impression that this part of our past will always attend me.

Carmen

Carmen und Franziska,
53. Jahrestag (JfD)

Avril 1998. C'est la première commémoration à laquelle je participe. Sur la place devant le bloc crématoire une multitude de personnes s'est déjà rassemblée. Je ne connais pas encore le déroulement de la journée, je ne sais pas ce qui va se produire. Je suis priée de porter l'une des gerbes. Tout est calme et j'ai pleinement conscience de la solennité de l'instant.

Aujourd'hui, ces cérémonies ne sont pas moins importantes pour moi et j'espère qu'elles se feront encore longtemps. En même temps, je sais que je n'ai plus vraiment besoin de fleurs et de gerbes pour me rappeler l'histoire douloureuse de ce lieu. Ce sont surtout les rencontres avec les survivants pendant les commémorations et leurs récits qui laisseront une impression si profonde en moi que cette partie de notre histoire m'accompagnera toujours.

Carmen

Wilhelm Muric und Jiri Vavrein mit
Jugend für Dora, 53. Jahrestag (JfD)

Steffen und Sophie,
67. Jahrestag (JfD)

Jest kwiecień 1998 roku. Pierwsza uroczystość rocznicowa, w której biorę udział. Na placu przed byłym krematorium zebrała się już grupa ludzi. Jeszcze nie znam procedur, nie wiem, co się wydarzy. Poproszono mnie o noszenie jednego z wieńcy. Jest cisza i jestem świadoma podniosłości chwili. Dziś ceremonie uroczystości rocznicowych są dla mnie tak samo ważne i mam nadzieję, że pozostaną tak ważne przez długi czas. Jednocześnie wiem, że już mi nie potrzeba kwiatów i zniczy, aby przywołać w pamięci pełną cierpienia historię tego miejsca. Przede wszystkim spotkania z ocalałymi i ich opowiadania pozostawiły na tyle silne wspomnienie związane z uroczystościami rocznicowymi, że ta część naszej przeszłości zawsze będzie mi towarzyszyć.

Carmen

Апрель 1998 года. Первая для меня Годовщина. На площади перед крематорием уже собралось множество людей. Я еще не знаю, что будет, как будет. Меня просят нести один из венков. Тишина, и я осознаю торжественность минуты. – Сегодня эти церемонии для меня не менее важны, и я надеюсь, что они будут проводиться еще долго. В то же время я знаю, что уже давно мне не нужны ни цветы, ни венки, чтобы вызвать в памяти полную страданий историю этого места. Главное, что осталось в памяти – это встречи с очевидцами, их живые рассказы. След от них настолько глубок, что эта часть нашего прошлого будет сопровождать меня всю жизнь.

Кармен

Marian Jakubowicz,
67. Jahrestag (Brion)

Salomon Finkelstein und Olivia,
66. Jahrestag (JfD)

Als ich erst einige Wochen in der Gedenkstätte war, habe ich Franz Rosenbach kennengelernt. Die Begegnung mit ihm half mir, die Rede zu schreiben, die ich zum 64. Jahrestag halten durfte. Es war so surreal, vor dem Krematorium zu stehen und in die Augen der Ehemaligen zu schauen. Was sollte ich ihnen, die all das erleben mussten, erzählen? Ich entschied mich ihnen zu erklären, warum ich mein Freiwilliges Soziales Jahr in der Gedenkstätte mache und wie ich meine Verantwortung zeigen möchte.

Franz Rosenbach war einige Monate zuvor der erste Ehemalige, mit dem ich sprach und er erklärte mir in wenigen Sätzen, was der Unterschied zwischen Schuld und Verantwortung sei. Er sagte zu mir: „Du hast keine Schuld an dem, was passiert ist. Deine Eltern haben keine Schuld an dem, was passiert ist. Und ob deine Großeltern Schuld haben, das weiß ich nicht. Was du hast, das ist Verantwortung!“ Sie liege darin „auf mich aufzupassen“ und darauf zu achten, „dass sich die braune Pest nicht verbreitet“.

Lieber Franz, ich verspreche dir, mein Leben lang mein Bestes zu geben, um deinen Rat in die Tat umzusetzen.

Anika

When I worked at the memorial for just a few days I got to know Franz Rosenbach. The encounter with him helped me to write the speech I was to deliver at the 64th anniversary. It was so surreal to stand in front of the crematory and look into the eyes of the former prisoners. What should I tell them, those who had to experience everything? I decided to explain to them why I did my Voluntary Social Year in the memorial and how I wanted to show my responsibility.

Franz Rosenbach was the first former prisoner I talked to a few months ago and he explained me in a few sentences what he thought was the difference between fault and responsibility. He told me:

“What happened is not your fault. What happened is not your parents' fault. If it is your grandparents' fault I cannot say. What's yours is responsibility!” That would mean to “take care” of myself and to ensure “that the brown threat doesn't spread”.
Dear Franz, I promise to do my best to put your advice into practice my whole life long.

Anika

Après quelques semaines passées au mémorial, j'ai rencontré Franz Rosenbach. Cette rencontre m'aida à écrire le discours que je devais tenir lors de la 64ème commémoration de la libération du camp. Il était tellement surréaliste d'être devant le bloc crématoire et de regarder dans les yeux des anciens détenus. Que pouvais-je, moi, à eux qui avaient vécu tout cela, leur raconter ? Je me décidai à leur expliquer pourquoi j'effectuais mon année de service civil au mémorial et comment je voulais montrer ma responsabilité.

Franz Rosenbach était le premier détenu avec lequel j'avais parlé quelques mois auparavant et il m'avait expliqué en quelques phrases la différence entre culpabilité et responsabilité. Il m'avait dit : « tu n'es en rien coupable de ce qui s'est passé, et tes parents non plus. Et si tes grands-parents sont coupables, je ne le sais pas. Ce que tu as, c'est une responsabilité ! » Elle repose sur le fait de „faire attention à moi“ et de veiller à ce que „la peste brune ne se répande pas“.

Cher Franz, je te promets de faire toute ma vie de mon mieux pour accomplir dans les faits ton conseil.

Anika

Anika, 64. Jahrestag (Hansen)

Kiedy dopiero parę tygodni pracowałam w Miejscu Pamięci, poznałam Franza Rosenbacha. Spotkanie z nim pomogło mi w napisaniu przemówienia, które mogłam wygłosić podczas 64. uroczystości rocznicowej. Wydawało mi się nierealne, że stoję przed krematorium i patrzę w oczy ocalałego. Co miałam im, zmuszonym do życia w tamtych warunkach, opowiedzieć? Zdecydowałam się opowiedzieć, dlaczego odbywam swój dobrowolny rok socjalny (Freiwilliges Soziales Jahr) w miejscu pamięci oraz w jaki sposób chcę okazać odpowiedzialność. Franz Rosenbach był kilka miesięcy wcześniej pierwszym ocalonym, z którym rozmawiałam i który wy tłumaczył mi w kilku zdaniach różnicę między „winą” a „odpowiedzialnością”. Powiedział mi: „Nie ponosisz winy za to, co się wydarzyło. Twoi rodzice także nie. Czy twoi dziadkowie, tego nie wiem. Ty ponosisz odpowiedzialność!” Odpowiedzialność polegającą na tym, abym „na siebie uważała” oraz na to, aby „nazistowska zaraza się nie rozprzestrzenała”. Drogie Franzu, obiecuję, że całe życie będę dokonywać wszelkich starań, aby iść za twoją radą.

Anika

Всего после нескольких недель в Мемориале я познакомилась с Францем Розенбахом. Эта встреча помогла мне написать речь, которую мне позволили произнести на 64-й Годовщине. Стоять перед крематорием, смотреть в глаза бывших узников – в этом было что-то сюрреалистичное. Что я могла сказать им, тем, кому пришлось все это пережить? Я решила рассказать, почему выбрала именно Мемориал Дора для своей добровольной социальной работы, и как я понимаю свою ответственность.

Несколько месяцев назад я беседовала с Францем Розенбахом. Он был первым из бывших узников, с кем мне довелось говорить, и в нескольких фразах он разъяснил мне разницу между виной и ответственностью. Он сказал мне: «Ты не виновата в том, что случилось. Твои родители не виноваты в том, что случилось. Виноваты ли твои дедушка и бабушка, я не знаю. Но у тебя есть ответственность!» Она состоит в том, чтобы «быть внимательной к себе» и следить за тем, «чтобы не распространялась коричневая чума».

Дорогой Франц, я обещаю тебе, что всю жизнь буду делать все, что смогу, чтобы выполнить твой наказ.

Anika

65. Jahrestag (Gilens)

Jerzy Jasiński, Benon Jan Kaźmierczak und Joy, 55. Jahrestag (JfD)

Der Jahrestag ist für mich voll von interessanten Begegnungen, kleinen Geschichten und ergreifenden Momenten, die in meiner persönlichen Entwicklung Spuren hinterlassen und Orten so eine stärkere Bedeutung geben, als sie ohnehin bereits besitzen. Ich erinnere mich an den Augenblick, als sich zwei Überlebende im ehemaligen Krematorium trafen, sich, zu Tränen gerührt, umarmten und mit den Worten begrüßten: „Schön, dass du überlebt hast“.

Sarah

The anniversary for me is full of interesting encounters, little stories and affecting moments that left marks in my personal development and give places an even stronger meaning than they already have. I remember one moment when two survivors met in the former crematory, hugged, moved to tears and welcomed each other with the words: "How good, that you survived".

Sarah

Pour moi, la commémoration est riche en rencontres intéressantes, des petites histoires et des moments émouvants qui marquent mon évolution personnelle et donnent une importance plus intense à ces lieux qui en possèdent déjà une. Par exemple, je me souviens de deux survivants qui se sont rencontrés dans l'ancien bloc crématoire, se prirent dans les bras, émus jusqu'aux larmes et se saluèrent avec les mots: "C'est bien que tu aies survécu."

Sarah

Dni uroczystości rocznicowych to dla mnie zawsze szczególna data. Pehne są ciekawych spotkań, krótkich opowieści i wzruszających chwil, pozostawiających swoje ślady także w rozwoju osobistym, a miejscom nadając większe znaczenie niż to, które i tak już mają. Na przykład, kiedy dwóch ocalałych spotyka się w byłym krematorium, wzruszeni do łez obejmują się i witają słowami: „Miło, że ocalałeś”.

Sarah

Для меня День памяти наполнен интересными встречами, небольшими историями и захватывающими моментами. Они оставляют след в моей собственной судьбе и придают еще большее значение и без того значимым местам. Я вспоминаю момент, когда в бывшем крематории встретились двое оставшихся в живых бывших узников, они обнялись со слезами на глазах и приветствовали друг друга словами «Как хорошо, что ты выжил!»

Sara

62. Jahrestag (Gilens)

„Weil der Mensch Zweck und kein Mittel ist, wird er sich immer wieder entscheiden müssen. Sich entscheiden zwischen einerseits problemlos überleben und andererseits zielbewusst leben. Leben im Bewusstsein von mehr Gerechtigkeit und Frieden heißt unwiderruflich: Risiken nehmen. [...] Unaufhaltsam ergeht die Frage an den Menschen: Wer bist du, wo stehst du, was ist dein Programm?“

Dick de Zeeuw, 60. Jahrestag

“Because a human being is no purpose and no instrument he will always have to decide. Deciding between surviving without problems on the one hand and living purposeful on the other hand. Living with the awareness of more justice and peace means inevitably: taking risks. (...) The question comes inexorably to the human being: Who are you, where do you stand, what's your programme?”

Dick de Zeeuw, 60th anniversary

« Parce que l'homme est la fin et non le moyen, il devra prendre encore et toujours des décisions. Se décider entre survivre sans problème d'un côté et vivre résolument de l'autre. Vivre dans la conscience de plus de justice et de paix signifie irrévocablement : prendre des risques. [...] La question incessante qui se pose à l'homme : Qui es-tu ? De quel côté es-tu ? Quel est ton programme ? »

Dick de Zeeuw, 60ième anniversaire

„Bo cz³owiek jest celem, a nie drog¹, dlatego bêdzie zawsze zmuszony do podjêcia decyzji; decyzji pomiędzy bezproblemowym prze¿yciem a ¿yciem ze świadomości¹ celu. ¿ycie ze świadomości¹ celu zmierzaj¹cego ku wiekszej sprawiedliwości i pokoju oznacza bezsprzecznie: podejmowanie ryzyka. [...] Niechybnie narzuca się pytanie do ka¿dego cz³owieka: kim jesteś? Do czego przystajesz? Jaki masz plan?“

Dick de Zeeuw, 60. uroczystość rocznicowa

«Поскольку человек есть цель, а не средство, ему всегда приходится выбирать и принимать решение. Выбирать между простым выживанием и жизнью, в которой есть место осознанию и целеполаганию. Выбор в пользу осознания и стремления к справедливости безусловно означает, что человек сталкивается с риском. [...] Неизбежно возникает вопрос к самому себе: кто ты, какова твоя позиция, твоя жизненная программа?»

Дик де Цеув, 60-я Годовщина

« Et nous, les survivants, nous avons le devoir de livrer un témoignage aux jeunes générations. Ce message de liberté le plus important signifie qu'aucune tyrannie n'est permise, qu'elle soit de nature politique, militaire, religieuse, idéologique, économique ou de quelque autre manière. [...] C'est à nous de passer notre message à la jeunesse, ce message de la valeur inestimable de la vie, de chaque vie, même si elle est si simple et si éloignée de nous. »

Boris Pahor, 61ième anniversaire

„Und wir, die Überlebenden, haben die Aufgabe, vor den jungen Generationen Zeugnis abzulegen. Diese wichtigste Botschaft der Freiheit lautet, dass keinerlei Gewaltherrschaft erlaubt ist, sei sie nun in politischer, militärischer, religiöser, ideologischer, ökonomischer oder sonst welcher Natur. [...] Lasst uns unsere Botschaft an die Jugend weiter geben, die Botschaft vom unschätzbarsten Wert des Lebens, und zwar jedes Lebens, so bescheiden und so weit von uns entfernt es auch sein mag.“

Boris Pahor, 61. Jahrestag

“And we, the survivors, have the task to bear witness to the younger generations. This important message of freedom means that no despotism is allowed, not in a political, military, religious, ideological, economical form nor any other. (...) Let us pass our message to the youth, the message of the inestimable worth of life, namely every life, as modest and as far away from us as it might ever be”

Boris Pahor, 61st anniversary

Борис Пахор, 61-я Годовщина

„Wir sind hier, um den Jüngeran diese Erinnerungspflicht weiter zu geben, die aus ihnen Zeuge einer Zeit macht, die sich nicht wiederholen soll, damit die Farbe der Zivilisation nie wieder abröhrt und dem Bösen keine neue freie Bahn gelassen wird. Wir sind hier, damit das Vergessen nie die Erinnerung zerstört.“

Bernard d'Astorg, 60. Jahrestag

“We are here to pass this duty of memory to the youth that makes them witnesses of a time that should never return, so that the paint of civilisation never again crumbles away and that evil is never given free rein. We are here so that forgetting never destroys the memory.”

Bernard d'Astorg, 60th anniversary

« Nous sommes ici pour passer ce devoir de mémoire aux jeunes, pour qu'ils deviennent des témoins d'une époque qui ne doit jamais se répéter, pour que la couleur de la civilisation ne s'éaille jamais plus et pour que le mal n'ait plus jamais libre cours. Nous sommes ici pour que l'oubli ne détruise jamais le souvenir. »

Bernard d'Astorg, 60ième anniversaire

„Jesteśmy tu, aby przekazać młodszym obowiązek pamięci, który czyni z nich również świadków czasów. Czasów, które nigdy nie powinny się powtórzyć, aby nigdy znowu nie skruszała cywilizacja, a złu nie dano nowej szansy. Jesteśmy tu, aby zapomnienie nie zwyciężyło nad pamięcią.“

Bernard d'Astorg, 60. uroczystość rocznicowa

«Мы здесь, чтобы передать молодым долг памяти. Этот долг делает их свидетелями эпохи, которая не должна повториться. Нельзя дать цвету цивилизации потемнеть, освободить дорогу злу. Мы здесь, чтобы забвение никогда не смогло разрушить память».

Бернард д'Астор, 60-я Годовщина

Erich Kary, 67. Jahrestag
(KZ-Gedenkstätte Mittelbau-Dora)

Willi Frohwein und Kathy,
55. Jahrestag (JfD)

François Heumann und Yves Béon mit Dorothea, 55. Jahrestag (JfD)

Gespräche mit Überlebenden sind für uns fast etwas Selbstverständliches, aber stets in dem Bewusstsein, dass diese Gespräche und Treffen etwas sehr Besonderes sind. Wir haben Menschen aus aller Welt kennengelernt, haben aus ihren Biographien und von ihren Wegen erfahren. Wir haben uns wieder und wieder getroffen und eine fast familiäre Beziehung aufgebaut. Langsam müssen wir aber lernen, dass diese Beziehungen in ihrer Zeit begrenzt sind. Daraus erwächst etwas Neues für uns, für alle, nämlich die Verantwortung, diese Erlebnisse und Erfahrungen weiterzugeben. Wir können damit zwar die persönlichen Gespräche mit Betroffenen nicht ersetzen, aber die Erinnerung an sie bewahren. Zeitzeugen erweitern unseren Horizont. Diese Begegnungen regen unsere Gedanken an und bringen Fragen hervor, die letztendlich die Entwicklung unseres Vereins prägen.

Dorothea

Conversations with survivors are for us almost something self-evident, but always with the awareness, that these discussions and encounters are something very special. We met people from all over the world, got to know about their past and their ways of life. We met again and again and built up an almost familiar relationship. But slowly we have to learn, that these relationships are temporary. This brings something new to us, to all, and this is the responsibility to give this knowledge and experience to others. We can't replace the personal conversations with former prisoners by this, but maintain the memory of them. Contemporary witnesses broaden one's horizon. The encounters activate our thoughts and generate new questions which finally affect the development of our association.

Dorothea

Les discussions avec les survivants sont pour nous quelque chose de presque évident, tout en gardant cependant en mémoire que ces entretiens et rencontres sont également quelque chose de très particulier. Nous avons rencontré des personnes du monde entier, avons appris leur biographie et leur parcours, puis nous les avons revus encore et toujours et presque construit avec eux une relation familiale. Cependant, nous devons apprendre lentement que ces rencontres sont limitées dans le temps. De ce fait, quelque chose de nouveau grandit pour nous, pour tous, à savoir la responsabilité de transmettre ces expériences et ces destins. Certes, nous ne pouvons pas remplacer les discussions personnelles avec les témoins, mais nous pouvons en conserver le souvenir. Les témoins de cette époque élargissent notre horizon. Ces rencontres stimulent nos pensées et font surgir des questions qui finissent par marquer et imprégner notre association.

Dorothea

Rozmowy z ocalałymi są dla nas prawie oczywistością, lecz cały czas mamy świadomość, że są to szczególnie rozmowy i spotkania. Poznaliśmy ludzi z całego świata, dowiedzieliśmy się o ich biografiach i doświadczeniach. Spotykaliśmy się z nimi wielokrotnie i udało nam się zbudować prawie rodzinną więź. Powoli jesteśmy jednak zmuszeni nauczyć się, że ta więź jest ograniczona czasowo, przez co to my stajemy się odpowiedzialni za przekazanie przeżyć i doświadczeń. Nie możemy zastąpić rozmów z ocalałymi, lecz przynajmniej zachować pamięć o nich.

Świadkowie czasu poszerzają nasz horyzont. Spotkania z nimi pobudzają nas do przemyśleń i stawiają pytania, które w końcu kształtują rozwój naszego Stowarzyszenia.

Dorothea

Avraham Lavi und Tobias, 66. Jahrestag (JfD)

Беседы с бывшими узниками стали для нас чем-то уже почти привычным, однако мы всегда помним и осознаем, что и эти разговоры, и эти встречи есть нечто совершенно особенное. Мы познакомились с людьми со всего мира, узнали подробности их биографий и жизненного пути. Мы встречались снова и снова и между нами завязались почти семейные отношения. Но постепенно пришло понимание того, что эти отношения не вечны. Вслед за этим ко всем нам пришло новое ощущение - осознание собственной ответственности за сохранение памяти, за передачу будущим поколениям пережитого опыта. И хотя мы не заменим этими беседами с самими бывшими узниками, но сумеем сохранить память о них.

Очевидцы расширяют наш горизонт. Встречи с ними вдохновляют наши мысли и заставляют задавать вопросы, ответы на которые служат в конечном итоге развитию нашего кружка.

Программа

Zum 60. Jahrestag der Befreiung begleitete ich Herrn Laszlo Kuti, der mit seinem Sohn Miklos erstmalig die Gedenkstätte Mittelbau-Dora besuchte. Eines seiner Anliegen war es, um seinen Bruder Miklos zu trauern. Beide waren im Januar 1945 nach Nordhausen deportiert worden. Miklos war in das Sterbelager des KZ Mittelbau überstellt worden und starb dort kurz vor der Befreiung. Wahrscheinlich ist er, wie viele dort vorgefundene Tote, in einem Massengrab begraben worden.

Mit dem Zweifel, ob der Bruder dort begraben worden ist, fuhr ich Herrn Kuti und seinem Sohn zu jenem Ort. Auf diesem Stück Wiese sprachen Vater und Sohn ein Kaddish für den getöteten Bruder und Onkel. Mich überwältigte die Beobachtung dieser beiden Menschen – wie sie an diesem so wenig individuellen Ort trauerten.

Erleichtert wirkend – lächelnd und weinend – schenkte mir Herr Kuti nach der Ankunft im Hotel eine Flasche Wein. An diesem Freitag schenkte er mir jenen Wein, den er für den Shabbat aus Ungarn mitgebracht hatte.

Ich kann diese Flasche nicht öffnen, ich kann diesen Wein nicht trinken.

Florian

On the 60th anniversary of the liberation I accompanied Mr Laszlo Kuti, who visited the memorial Mittelbau-Dora together with his son Miklos for the first time. One of his concerns was to grieve for his brother Miklos. They were deported to Nordhausen in January 1945. Miklos was put in the death camp part of the concentration camp Mittelbau Dora and died there shortly before the liberation. He was presumably buried in a mass grave like many of the dead men who were found there.

Wladislaw Slawski mit Anja,
66. Jahrestag (JfD)

With the doubt in my mind whether the brother was in fact buried there I went with Mr Kuti and his son to that place. On this piece of meadow, father and son spoke the Kaddish for the murdered brother and uncle. I was overwhelmed observing these two people – how they mourned at this so un-individual place.

Seeming relieved – smiling and weeping – Mr Kuti gave me a bottle of wine after the arrival back in the hotel. This Friday he gave me the wine he brought from Hungary for the Shabbat.

I cannot open this bottle, I cannot drink this wine.

Florian

Lors du soixantième anniversaire de la libération, j'ai accompagné Monsieur Laszlo Kuti qui a visité pour la première fois le mémorial de Mittelbau-Dora avec son fils Miklos. Un de ses souhaits était de faire le deuil de son frère qui s'appelait aussi Miklos. En janvier 1945, les deux ont été déportés à Nordhausen. Miklos fut transféré au mouroir du camp de Mittelbau où il est mort juste avant la libération. Il est probablement enterré dans une fosse commune comme beaucoup de tués trouvés là-bas.

Tout en doutant si son frère avait été enterré là-bas, j'ai conduit Monsieur Kuti et son fils sur ce lieu. Sur cette pelouse, le père et le fils récitèrent un kaddish pour le frère et l'oncle tué. Cette image de deux hommes pleurant sur ce lieu si impersonnel m'a bouleversé. Après l'arrivée à l'hôtel, Monsieur Kuti semblait soulagé. En souriant et pleurant, il m'a donné une bouteille de vin en cadeau. Ce vendredi, il m'a donné le vin qu'il avait apporté de Hongrie pour le shabbat. Je ne peux pas ouvrir cette bouteille, je ne peux pas boire ce vin.

Florian

Podczas 60. uroczystości rocznicowej byłem przewodnikiem pana Laszlo Kuti, który wraz ze swoim synem Miklosem po raz pierwszy przyjechał do Miejsca Pamięci Obozu Koncentracyjnego Mittelbau-Dora. Jednym z powodów jego przyjazdu była żałoba po bracie Miklosie. Obydwóch deportowano w 1945 roku do Nordhausen. Miklosa przetransportowano do obozu śmierci należącego do KZ-Mittelbau, w którym umarł krótko przed wyzwoleniem. Prawdopodobnie pochowano go w masowym grobie wraz z innymi. Nie będąc pewnym, czy owy brat spoczywa właśnie tam, zawiozłem Pana Kuti z synem na miejsce. Na skrawku łąki ojciec i syn zmówili kadisz za zamordowanego brata i wuja. Poruszył mnie widok dwóch ludzi, opłakujących śmierć bliskiego w tak mało indywidualnym miejscu.

Pan Kuti sprawiał wrażenie jakby mu ulżyło, uśmiechał się i płakał. Po przyjeździe do hotelu wręczył mi wino. Był piątek, a ową butelkę wina przywiózł z Węgier na szabat.

Nie potrafię otworzyć tej butelki, nie potrafię napić się tego wina...

Florian

На 60-й годовщине Освобождения я сопровождал господина Ласцло Кути, впервые приехавшего в Мемориал Дора-Миттельбау со своим сыном Миклосом. Он приехал, в частности, для того, чтобы почтить память своего брата Миклоса. Оба брата были депортированы в Нордхаузен в январе 1945 года. Миклоса перевели в лагерь для смертников концлагеря Миттельбау, где он и умер незадолго до освобождения. Вероятно, он был похоронен в массовом захоронении, и его тело было одним из множества обнаруженных там останков.

Не зная точно, так ли это, я повел господина Кути и его сына на луг, к тому месту. Здесь отец и сын произнесли кадиш за убитого брата и дядю. Глубина их скорби поразила меня - как прочувствованы они были на этом месте, с которым их связывало столь немногое.

Как мне показалось, с облегчением – и смеясь, и плача, господин Кути подарил мне по возвращении в отель бутылку вина. В ту пятницу он передал мне вино, привезенное им из Венгрии для шабата.

Я не могу открыть эту бутылку, я не могу пить это вино.

Флориан

Alexandr Orlenko,
52. Jahrestag (JfD)

Mir ist in der Rückschau der 65. Jahrestag im Gedächtnis geblieben. Über mehrere Tage durfte ich den Überlebenden Herrn Katz und seinen Enkel Shay begleiten. Diese Begegnung hat mich tief beeindruckt und emotional berührt. Der enge persönliche Kontakt und die Erzählungen von Herrn Katz, den ich als zurückhaltenden, aber sehr herzlichen und sympathischen Menschen kennengelernt habe, haben mir erstmals ein wirklich individuelles Bild auf das Thema eröffnet. Besonders in Erinnerung geblieben ist mir die gemeinsame Suche nach dem Standort „seiner“ Baracke im ehemaligen Häftlingslager. Für ihn hatte diese Suche eine solch große symbolische Bedeutung, dass er dafür mit seinen über 80 Jahren sowohl einen steilen Hang als auch dichtes Unterholz bezwang.

Felix

Looking back, the 65th anniversary has stayed in my mind. I had the chance to accompany the former prisoner Mr Katz and his grandson Shay over several days. This encounter made a deep impression on me and touched me emotionally. The close personal contact and the stories of Mr Katz, who I met as a reluctant, but very heartful and warm person, established for the first time a real individual image of the theme for me. I particularly remember the search for the position of “his” barrack in the former prisoner camp. For him this search had such a great symbolic meaning, that he therefore mastered a steep slope and dense brush-wood with his more than 80 years. The more touching and motivating: The atmosphere during the presentation and the appreciation we received from them this day for our work.

Felix

Rétrospectivement, le 65ème anniversaire restera gravé dans ma mémoire. Pendant plusieurs jours, j'ai pu accompagner le survivant Monsieur Katz et son petit-fils Shay. J'ai été profondément impressionné et touché par cette rencontre. Le contact personnel et les récits de Monsieur Katz, que je connaissais comme un homme discret mais aussi affectueux et sympathique, m'ont permis pour la première fois d'avoir une image individuelle de ce sujet. La recherche commune de l'emplacement de « sa » baraque dans l'ancien camp de détenus est restée particulièrement ancrée dans ma mémoire. La recherche avait une signification si grande pour lui qu'il a affronté une pente raide et des sous-bois touffus à plus de 80 ans.

Felix

Na przestrzeni lat zapadła mi najbardziej w pamięci 65. uroczystość rocznicowa. Przez kilka dni mogłem towarzyszyć Panu Katz i jego wnukowi Shay. To spotkanie bardzo mnie poruszyło i wywarło na mnie duże wrażenie. Bliski osobisty kontakt i opowiadania Pana Katz, którego poznałem jako powściągliwego, ale bardzo serdecznego i sympatycznego człowieka, pozwolił mi na spojrzenie na ten temat z innej, bardzo indywidualnej perspektywy. Najlepiej pamiętam wspólne poszukiwanie „jego” baraku na terenie byłego obozu koncentracyjnego. Dla niego miało to znaczenie tak wielkie symboliczne znaczenie, że nawet w wieku ponad 80 lat pokonał każde strome wzniesienie i najbardziej gęste poszycie lasu.

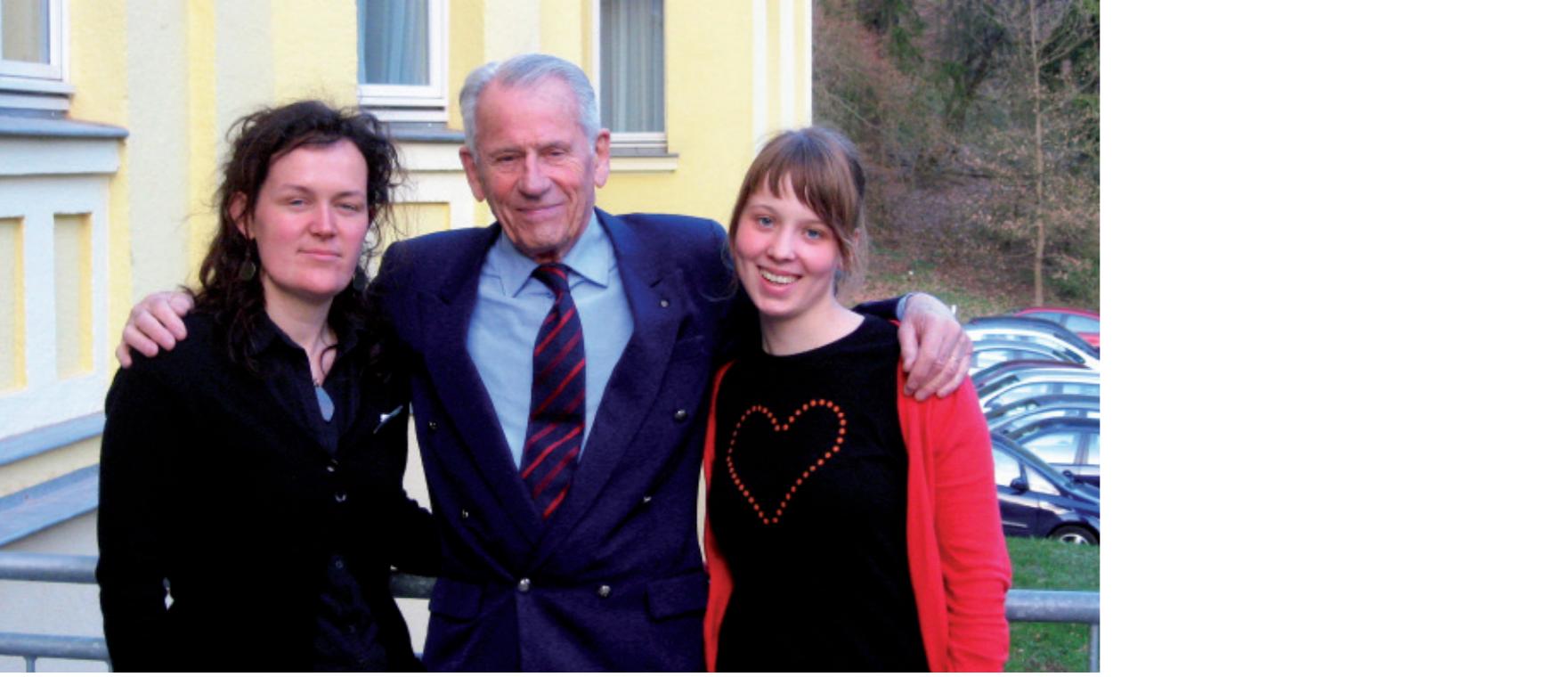
Felix

Оглядываясь назад, я вспоминаю 65-ю годовщину. В течение нескольких дней я имел возможность сопровождать бывшего узника господина Катца и его внука Шая. Эта встреча глубоко потрясла меня, всколыхнула мои чувства. Тесное личное общение и рассказы господина Катца – человека сдержанного, но очень сердечного и симпатичного, впервые открыли для меня частный, по-настоящему индивидуальный взгляд на тему. Особенно мне запомнились наши совместные поиски того места, где стоял «его» барак в бывшем штрафном лагере. Этот поиск имел для него такое важное символическое значение, что он – человек, перешагнувший 80-летний рубеж, преодолел и крутой подъем, и густые заросли.

Феликс

Waleri Galilejew mit Johanna und Steffen, 67. Jahrestag (Brion)

Jean Lorge mit Dorothea und Anika,
64. Jahrestag (JfD)

Herrmann Rols und Jozef Huybrechts
mit Johannes, 66. Jahrestag (JfD)

Henryk Siekierko und Zbigniew Mikołajczak
und Mieczysław Ścieżyński mit Regine
Heubaum und Jonas, 61. Jahrestag
(KZ-Gedenkstätte Mittelbau-Dora)

Albert van Hoey und Peter Fabrowski,
67. Jahrestag (Brion)

Jean Lorge, Mieczysław Kowalski und
Alberecht Weinberg, 68. Jahrestag (JfD)

Peter Fabrowski, 67. Jahrestag
(KZ-Gedenkstätte Mittelbau-Dora)

Leo Fonteijn, 60. Jahrestag
(Gilens)

Gruppenbild ehemalige
Häftlinge mit Jugend für Dora,
65. Jahrestag (JfD)

Jeder Jahrestag, an dem ich teilnehmen konnte, war einmalig. Besonders eindrucksvoll ist mir jedoch derjenige des Jahres 2010 im Gedächtnis geblieben. Nicht nur, weil bei diesem „runden“ Jahrestag ein besonders großes Programm organisiert worden war und mehr Überlebende als in den Jahren zuvor eingeladen waren. Es war auch „unser“ besonderer Programmpunkt - wir hatten es als Verein geschafft, unser großes Projekt „Die Zukunft der Zeitzeugen“ rechtzeitig zum (vorläufigen) Abschluss zu bringen und konnten es nun endlich in Anwesenheit vieler ehemaliger Häftlinge, die wir dafür interviewen durften, erstmals öffentlich vorstellen. Kein leichtes Unterfangen: vor den Überlebenden über sie zu sprechen. Umso bewegender und motivierender: die Stimmung während der Präsentation und die Wertschätzung, die wir von ihnen an jenem Tag für unsere Arbeit bekommen haben.

Martin

Martin, 65. Jahrestag (JfD)

Every Anniversary I participated in was unique, though as especially impressive I think back to the year 2010. Not just because for this significant anniversary an especially big program was organised and more survivors were invited than the years before. It was also “our” big point of the program – we as the association managed to complete our project “the future of contemporary witnesses” in time, and could now present it officially in the presence of many former prisoners who we were allowed to interview therefore. Not a simple task: talking in front of the survivors about them. And therefore more touching and motivating: the atmosphere during the presentation and the appreciation we received from them this day for our work.

Martin

Chaque commémoration à laquelle j'ai pu participer était unique et précieuse. Pour moi, celle de l'année 2010 reste en mémoire d'une façon impressionnante. Non seulement parce qu'on a organisé un grand programme pour cette année anniversaire rond et que beaucoup plus de survivants avaient été invités que les années précédentes, mais aussi parce qu'il y avait également « notre » apport à ce programme : nous, comme association, avons réussi de finir notre grand projet « L'avenir des témoins » à l'heure. Finalement, nous avons pu le présenter pour la première fois au public et aussi en présence de beaucoup des anciens détenus interviewés lors du projet. Ce n'est pas chose facile de parler sur les survivants devant eux. Mais c'était d'autant plus émouvant et motivant par l'atmosphère pendant la présentation et par l'estime que nous reçumes de leur part pour notre travail.

Martin

Каждая годовщина, в которой я принимал участие, была неповторима. Однако самый глубокий след в моей памяти оставил 2010 год. Не только потому, что программа в связи с юбилейной датой была насыщеннее, а приглашенных бывших узников больше, чем в предыдущие годы. Но в программу был включен «наш», отдельный пункт – нашему Кружку удалось вовремя подвести (предварительные) итоги крупного проекта «Будущее очевидцев» и впервые представить их публично в присутствии многих бывших узников – тех самых людей, которые согласились дать нам интервью для него. Непросто было говорить с бывшими узниками о них самих. И тем сильнее мы волновались, тем сильнее становилась наша мотивация: нам помогало общее настроение во время презентации и то, какое признание получила наша работа у бывших узников.

Мартин

Każda uroczystość rocznicowa, w której mogłem wziąć udział, była unikatowa i miała dla mnie szczególne znaczenie. Najbardziej zapadła mi jednak w pamięci ta z 2010 roku. Nie tylko dlatego, że z okazji tej „okrągłej“ rocznicy zaplanowano szczególnie obszerny program i zaproszono więcej ocalałych niż w latach poprzednich, lecz także ponieważ udało nam się doprowadzić do (tymczasowego) końca duży projekt naszego Stowarzyszenia o nazwie „Świadkowie czasu i ich przyszłość“. Dzięki temu mogliśmy również przyczynić się do programu uroczystości rocznicowej i zaprezentować nasz projekt w obecności wielu byłych więźniów, z którymi przeprowadzaliśmy wywiady. Nie było to proste zadanie opowiadać przed ocalałymi o rozmowach z nimi. Tym bardziej wzruszająca i motywująca była atmosfera podczas prezentacji i uznanie, jakie tego dnia otrzymaliśmy z ich strony.

Martin

Ornan Lev-Ary mit Sascha, 65. Jahrestag (JfD)

Ehepaar Florian mit Florian, 64. Jahrestag (JfD)

Swetlana Kasjantschuk mit Jugend für Dora,
67. Jahrestag (JfD)

Unterstützung durch Familie August, die den am
Gedenkort Ellrich festgefahrenen Bus herauszieht,
68. Jahrestag (JfD)

Johannes, Kathy und Felix, 65. Jahrestag (JfD)

Die Betreuung der ehemaligen Häftlinge während der Befreiungsfeierlichkeiten nimmt immer mehrere Tage in Anspruch. Einerseits erwarten wir diese Tage mit viel Spannung und Vorfreude, andererseits sind sie mit vielen organisatorischen Hürden verbunden – umdenken, umplanen, Telefonate führen und spontane Entscheidungen treffen. Das erfordert volle Konzentration und gute Vernetzung. Diese Anspannung braucht immer wieder Ventile. Unvergessen sind die Rollstuhlwettrennen zwischen Vereinsmitgliedern am späten Abend oder der stürmische Applaus während der Festveranstaltung der Stadt im Nordhäuser Theater 2010. Die Bürgermeisterin rief die Überlebenden einzeln auf die Bühne, um sie mit einer Urkunde und Blumen zu ehren. Dieses kurzzeitige im Mittelpunkt stehen eines jeden Gastes wurde von uns durch lautes Rufen und Klatschen begleitet, das sich immer mehr steigerte. In diesen Momenten haben wir die ehemaligen Häftlinge wirklich geehrt und uns gleichzeitig gebraucht gefühlt. Das tat einfach gut.

Johannes

Caring for the former prisoners during the ceremony for the anniversary of the liberation always lasts a few days. On the one hand we look forward to the time with eagerness and anticipation, and on the other hand they are connected with many organisational problems – rethinking, reschedule, making phone calls and spontaneous decisions. This requires full concentration and good networking. This kind of exertion always needs outlets. Not forgotten are the wheelchair races among members of the association late in the evening or the rapturous applause during the commemorative event of the town in the theatre of Nordhausen 2010. The mayor called on the survivors singularly to come to the stage in order to honour them with a certificate and a flower. This short centre-stage moment for each and every guest was accompanied by shouting and loud applause that only intensified. In such moments we really honoured the former prisoners and felt at the same time that we were really needed. That simply felt good.

Johannes

L'accompagnement des anciens détenus pendant les cérémonies de la libération prennent toujours plusieurs jours. D'une part, nous attendons ces jours avec beaucoup de tension tout en nous réjouissant d'avance, d'autre part ils sont toujours associés avec beaucoup d'obstacles organisationnels- il faut penser autrement, réorganiser, téléphoner et prendre des décisions spontanées. Ceci requiert toute la concentration et une bonne interconnexion. Cette tension a besoin d'un défouloir. Les cours de chaînes roulantes par les membres de l'association à une heure tardive restent dans les annales. La situation de l'année suivante, en 2010, est certainement semblable. Pendant la cérémonie de la ville de Nordhausen dans le théâtre, Madame la maire a appelé les survivants sur la scène pour les honorer avec un certificat officiel et des fleurs. Nous avons accompagné chaque invité par des applaudissements qui augmentaient de plus en plus. Dans ce moment, nous avons vraiment honoré les anciens détenus et nous nous sommes sentis utiles en même temps. Cela a fait du bien.

Johannes

Podczas uroczystości rocznicowych wcielamy się zawsze na kilka dni w rolę przewodnika dla byłych więźniów. Z jednej strony wyczekujemy tych dni z wielkim napięciem i radością, z drugiej strony przygotowania są zawsze związane z wieloma trudnościami organizacyjnymi: zmiany planu, rozmowy, telefony, spontaniczne podejmowanie decyzji. Przez kilka dni wymagana jest pełna koncentracja i dobra komunikacja. To napięcie wymusza potrzebę chwil odprężenia. Niezapomniane są na przykład późnowieczorne wyścigi na wózkach inwalidzkich między członkami Stowarzyszenia lub gorące brawa podczas części uroczystości zorganizowanej przez miasto w teatrze w Nordhausen w 2010 roku. Pani burmistrz wywoływała z osobna ocalałych na scenę, aby przekazać im dyplom uznania oraz kwiaty. Tym krótkim chwilom, kiedy nasi goście stali w centrum uwagi towarzyszyły nasze oklaski i narastające okrzyki. W takich momentach czujemy, że naprawdę oddajemy honor byłym więziom i że jesteśmy potrzebni. To wspaniałe uczucie.

Johannes

Сопровождение бывших узников на годовщинах Освобождения всегда занимает несколько дней. С одной стороны, мы ждем этих дней с напряжением и радостью, с другой – они связаны для нас с множеством организационных хлопот, надо все продумать, распланировать, провести телефонные переговоры, принять множество спонтанных решений. Это требует полной концентрации сил и отложенной связи. Возникающее напряжение постоянно требует выхода. Невозможно забыть гонки на инвалидных колясках между членами Кружка поздним вечером или бурные овации во время городских торжеств в театре Нордхаузена в 2010 году. Госпожа бургомистр вызывала бывших узников одного за другим на сцену, чтобы вручить им цветы и удостоверения. Эти мгновения всеобщего внимания для каждого из них сопровождались нашими громкими приветствиями и аплодисментами. В такие моменты мы имели возможность по-настоящему почтить бывших узников и одновременно почувствовать, что мы им нужны. Это было замечательно.

Йоханнес

Johanna, 65. Jahrestag (JfD)

Gruppenbild Jugend für Dora, 65. Jahrestag (Gilens)

Gruppenbild ehemaliger Häftlinge, 65. Jahrestag (JfD)

Impressum / Credits

Herausgegeben von / Published by
„Jugend für Dora“ e.V.

Redaktion / Editing

Carmen Hause

Brita Heinrichs

Jenny Linde

Thomas Kirchner

Steffen Beigang

Übersetzung / Translation

Maren Scheuer, John Horton

Sophie Volkmann, Luc Hermann

Olivia Beneke

Natalja Shtilmark

Gestaltung / Design

Thomas Kirchner

Nordhausen 2014

Jugend für Dora e.V.
c/o KZ-Gedenkstätte Mittelbau-Dora
Kohnsteinweg 20
99734 Nordhausen

Telefon: 03631-495817
Email: kontakt@jfd-ev.org

Bankverbindung
Sparkasse Nordhausen
BLZ 820 540 52
Kontonummer: 37001826